

mes még idéznünk BENYÁK BERNÁTTÓL a „röplevéllké“-t. (V. ö. TAKÁTS SÁNDOR: *Egy elfeledett nyelvújító*. Nyr. 1901. 421. l.) TAKÁTS szerint „1774-től fogva megjelent műveiben“ él e szóval. — A XIX. század elején VERSEGHY FERENC az ő eredetieskedő nyelvérzéke szerint egyszer „repdeső könyv“-nek, máskor „röpülő írás“-nak nevezi a röpíratot. „Tele voltak a' repdeső könyvecskék ama valóban sükertelen rágalmozásokkal, hogy e' szerzetesek (t. i. a jezsuiták) nem egyebek, a' babonáknak, az előítéleteknek, a' tisztátalan Religiónak, a' henyé életnek, az erkölcstelenségnek fészkeinél“, holott folytatja „csak angyalok voltak még is azokhoz képest, akik ökök röpülő írásaikban legyalázták...“ stb. (V. ö. HORVÁTH KONSTANTIN: *Az „Egyházi Értekezések és Tudósítások“ története... Verseghy Ferenc és Horváth János levelezése 1819—1822*. Veszprém, 1937.* 318. l.)

CLAUSER MIHÁLY.

A sortöltő jel. XVIII. századbeli nyomtatványokban figyeltem meg, de — minthogy a betűkészletek, vagy matricák hosszú életűek voltak —, bizonyára megvolt a sortöltő jel XVII. századbeli magyar nyomtatványokban is. Olyankor alkalmazta a nyomdász, amikor a sor utolsó szava nem ért ki a sor széléig, az új szó első szótagja pedig már nem fért bele a sorba. A nyomdász ezzel a szedés tűkre szélének a hézagait akarta eltüntetni. Ilyen sortöltő jelet találunk a kassai nyomda következő nyomtatványában: *Nagy Emlékezetű PETRARCHA FERENCNEK A' jó, és gonosz Szerencsének Orvoslásáról írott két könyvecskéje*... Ny. Akadémiai Betűkkel, 1720., továbbá a következő nagyszombati nyomtatványokban: GÁNÓTZI-HORVÁTH: *Emberi okosság*, 1764, PÁZMÁNY: *Prédikációk* 1768.

A sortöltő jel egyenes vonal, amely a végén felkunkorodik és önmagára visszahajlik.

Szedés alkalmával gyakran megtörtént, hogy a sor végére kerülő szó csak egy betűvel volt több, vagy kevesebb, mint amennyi egy sorba belefért. Ha kevesebb volt, ezen könnyű volt segíteni a sor „átlövésével“, ritkításával. Ha több volt, némely nyomda a nazalizáció jelének a betű felett való alkalmazásával segített magán: *ně, semít, munkálód-nűk* (VITRINGA—M. V. B. F.: *Lelki élet* Frankfurt, 1712), — *Lisbonábā, javábā* (VETSEI: *M. Geogr.* Nagykároly, 1757), *mōdhattya, vagyō nē* (... PETRARCHA FERENCNEK... *könyvecskéje*, Kassa, 1720).

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Hogyan csaltak régen a könyvtárosok? GEORG PAUL HÖNN, D. F. S. G. Rath- und Amtmann in Coburg, a XVIII. században lexikont állított össze; ritka és a maga nemében kivételes tárgykorú

lexikont, nem érdektelenebb témákról, mint az emberi hitványságokról, visszaélésekről és csalásokról. Lexikonának címe: *Betrugs-Lexikon, worinnen die meisten Betrügereyen in allen Ständen nebst denen darwider guten Theils dienenden Mitteln, entdeckt von GEORG PAUL HÖNN.* — Csak a második kiadását ismerem, amely Coburgban jelent meg 1761-ben. Bennünket, könyvtárosokat főként ama fejezetei érdekelnék, melyekben könyvtáros őseink, továbbá a könyvkereskedők, könyvkiadók, valamint a nyomdászok csalafintságait leplezi le. Ez alkalommal a könyvtárosok régi bűneit idézzük vissza HÖNN lexikona alapján.

HÖNN szerint a XVIII. században *Bibliothecarii betrügen*: 1. Ha azoktól az utasoktól, akik a vezetésük alatt álló könyvtárat meg akarják tekinteni, több pénzt követelnek, mint amennyi méltányos; viszont ha az utasoknak az érdeklődése nem túlságos nagy, a felénél kevesebbet is szívesen elfogadnak. 2. Ha az idegenektől elfogadták a beléptidíjat és aztán mégsem mutatnak meg nekik mindent (mert az idő rövidege miatt lehetetlen és esetleg értelmetlen utasok nem is kívánják) és nem is mutatják meg hűen a legkiválóbb darabokat, a szekrényeket sem mind nyitják ki. 3. Ha azoknak, akik a könyvtárból könyvet kölcsönöztek ki, a könyv visszaadásakor a térítvényt nem adják vissza és egy bizonyos idő múlva a térítvény erejénél fogva még egyszer követelik a könyvet, maguk pedig elsikkasztják. 4. Ha azokban az órákban, amelyekben kötelesek a könyvtárban megjelenni, nem jelennek meg pontosan és vagy magánügyeik után járnak, vagy — amint az egyetemeken meg szokott történni — ezalatt az idő alatt a diákokkal lumpolnak és kifogásul mindenféle akadályoztatásokra hivatkoznak. 5. Ha a könyvek jó kiadásait (editiones) kicserélik, vagy a teljes és hibátlan példányokat csonka és hibás példányokkal helyettesítik. 6. Ha a könyvtárban található *Instrumenta mathematica*-t mindennapi szükségleteikre használják föl s amikor az elromlik, azt mondják, hogy már azelőtt is ilyen volt. 7. Ha jóbarátaiknak titokban és a szabályok ellenére könyveket lakásukra kikölcsönöznek és megengedik, hogy azok a könyveket a naponkénti forgatással elnyúzzák. 8. Ha abból a pénzből, amelyet új és a könyvtárban még meg nem lévő auctorok beszerzésére alapítványul kaptak, valamit elsikkasztanak, olyképen, hogy a könyveket olcsóbban vásárolják meg, mint elszámolják. 9. Ha azokat a könyveket, amelyek két vagy több példányban vannak meg a könyvtárban, elviszik és a maguk javára értékesítik. 10. Ha nem vezetnek rendes katalógust a könyvtárban található könyvekről, hogy aztán egyes könyveket annál könnyebben elsikkasztthassanak. 11. Ha azoknak, akiknek akarják, gyakori belépést engedélyeznek a könyvtárba, má-

soknak pedig, akikkel nincsenek jóviszonyban, költött ürügyek alatt egyáltalán nem engedik meg a belépést, vagy a kívánt könyvet nem adják a kezükbe. 12. Ha a könyvtárba csak olyan könyveket szereznek be, amelyek az ő hivatásuknak (szakjuknak) szolgálnak, tekintet nélkül arra, hogy közönségüknek szükséges-e az, vagy sem. 13. Ha azokkal a könyvkereskedőkkel és könyvkötőkkel, akikkel összeköttetésben állanak, titokban paktálnak, megegyeznek, hogy a tőlük vásárlandó könyveket nekik olcsóbban számítsák, emezek pedig olcsóbban kössék be, viszont ezek kárpótolják magukat azokon a könyveken, amelyeket a közkönyvtár számára adnak el és kötnek be.

Ez ellen a tizenhárom bűn ellen HÖNN azt javasolja, hogy a könyvtárnok számára különleges *Instructiot* kell adni, miként vezesse hivatalát és intézze ügyeit, miféle könyveket vásároljon a könyvtár számára és hivatalbalépésekor kötelezni kell arra, hogy a könyvtárat időnként vizsgálja felül, vajjon minden rendben megy-e benne és végül a könyvtárnoknak évenként el kell számolnia a bevételről és a kiadásról. E javaslatánál HÖNN hivatkozik a következő műre: SPATENS: *Teuttische Secretarial-Kunst*. P. IV. p.1982. TR. Z.